

משום כבודה של "הבימה"

"הבימה" הציגה מחזה בשם "שלשה גנבים". על הרפרטואר שלה נוסף, איפוא, מחזה חדש. אם טוב או רע לא לי לשפוט. כי אני מבקר אמנותי. המחזה מתאר חיי בעל-תעשייה איטלקי עשיר והוא בעל לאשה יפה וקלת דעת. הבעל בא בשנים, שמן, כבד-תנועה, טפשי ומגוחך והאשה—צעירה, קלילה, בעלת לשון חדה ונוטה חיבה יתרה לגברים צעירים ונאים. ויהי יום ובעל התעשייה הלה מכר ארמון בעד שלושה מיליונים לירות. והיות והבנקים היו סגורים, הוכרח להלין את הכסף בביתו. שני גנבים חדרו לבית באישון הלילה: האחד—בחור פשוט ורעב, שלא חלם על מיליונים, אלא רצה לסחוב מה שיפול בידו; והשני—בלבוש מפואר, "גנב אציל", שידע על המיליונים ובא לגנבם. בידיו של האחרון היה גם אמצעי של לחץ על אשת המיליונר: מכתב-אהבה שלה לגבר זר. הוא מכריח את האשה לעזור לו בגנבה, נוטל את המיליונים ונעלם.

החשד נופל על הגנב הראשון הלא יוצלח. נעל שלו נמצאה בביתו של המיליונר. אותו יותר פשוט ויותר קל לתפוש: אוסרים אותו ומעמידים למשפט ואשת המיליונר מופיעה בתור עד הקטיגוריה העיקרי ומעידה עדות שקר במתכוון, אם כי אין כמותה לדעת. מיהו הגנב באמת. לסוף מופיע במשפט "הגנב האציל" מתוודה על חטאו ומחזיר את המיליונים.

ביום המדיני הסוער שבארץ-ישראל וביתוד בישוב העברי, אין הרבה איים, שהם נקיים מפוליטיקה ומפלגתיות, שעומדים מחוצה או מעל למפלגות והם חביבים על הכל והכל חייבים בכבודם.

לאחד מן האיים המעטים האלה, ואפשר היחידים במובן זה, היתה "הבימה"—זה התיאטרון, שעוד כשהיה בנכר יקרן למרחקים וגם עם בואו ארצה לא הועם זהרו. על ספה של "הבימה" היו משתתקים כל חילוקי-הדעות המפלגתיים וכל השנאה הפרטית שבין חסידי המפלגות השונות. ההצגות של "הבימה" היו משמשות אי-המפלט מן החטבוכת הפוליטית, ולו רק לשעות מספר. בין חסידי "הבימה" וחומכיה אפשר למצוא אנשים, שאינם נפגשים זה עם זה ואינם מסכים לשולחן אחד בשום הזדמנות אחרת.

"ה ב י מ ה" —

והנה קרה דבר, שעלול להחריב גם את חוף-המבטחים הזה ולהכניס גם את האי השקט אל תוך המערבולת. קרה דבר שאינו יכול שלא לעורר התמרמרות קשה ביותר נגד "הבימה" בחוגים רחבים של הקהל, ודוקה בין חסידיה הנלהבים של "הבימה". קרה דבר, שלא אדע להביא דוגמה לו, אם לא להזדקק לדוגמת מות מן ההוי הסובייטי.

*

וזהו העלילה של המחזה. צריך עוד להוסיף, שבזמן המשפט, כשהאשה מוסרת את עדות-השקר שלה, מפליט סניגורו של הנאשם פראזה מעין זו: "כיצד אפשר לסמוך על עדותה של אשה היסטורית?!" –

*

מסרתי בפרטות את תוכן המחזה. כדי שיבין כל אדם מה קרה לאחר הצגתו.

וקרה הדבר הבא:

בעיניהם של אנשי-השמאל, או של אילו עתונאים שמאליים, לא מצא המחזה חן: לא מבחינה אמנותית חס וחלילה – זוהי, כמובן, זכותו של כל אדם, שיהא לו טעם לאמנות משלו, – אלא מתוך שנראה להם, שיש במחזה האמור משום מגמה פוליטית-אקטיבית. בבית-המשפט ביפו מתנהלת חקירת רצח-ארלוזורוב. גם שם מופיעה אשה בתור עדי-הקטיגוריה העיקרי, על טיב עדותה יש דעות שונות בצבור, ואולי יש גם כאלה החושבים את האשה להיס-טורית, בכל אופן, נמצאו אנשי-שמאל, שנפגעו על-ידי "שלושה גנבים", ונמצאו גם עתונאים, שמיהרו לכתוב בעתוניהם, שהדבר לא יתכן: אמנם, המחזה הוא טוב; אמנם, "הבימה" היא תיאטרון למופת, אבל איך אפשר להציג עכשיו מחזה שבו יאמר, שאי-אפשר לסמוך על עדותה של אשה היסטורית? –

כך, בערך, כתב עתונאי שמאלי ב"הארץ". העתון אינו תחת ידי ואיני יכול לצטטו בדיוק, אבל כך בערך כתב האיש.

בקהל הקוראים עורר הדבר צחוק ולעג. אמרו, ש"על הגנב בוער הכובע" ושאי-למלא עורר אותו העתונאי את הדבר, היה כל אחד מרואי המחזה מחרשם לפי הבנתו והלך-רוחו. אפשר, היו מתעוררות אסוציאציות עם משפט

אחר, שהוא אקטואלי כיום, ואפשר לא: שוב לפי הלך-רוחו והבנתו של הרואה. אבל לאחר שאותו העתונאי החרוץ כתב מה שכתב ירבו אלה, שהמשפט ב"שלושה גנבים" ועדותה של הגברת הנכבדה שם תזכיר להם משפט אחר וגברת אחרת. זוהי "שרות של דוב", כמובן, וחסל! ה"בימה", ברוך השם, אינה נתונה עוד לצנזורה של ההסתדרות, כעתונים ומוסדות אחרים, ו"הבימה" תמשיך את שלה לאור שיטתה ודרכה כאמנות.

כך חשב הקהל וכך חשב גם כותב הטורים האלה, "טראגי-קומדיה" קצרה מסביב להצגה של תיאטרון, זה קורה לעתים.

*

לפני כמה ימים הלכתי לראות את "שלושה גנבים". שכחתי את "האשה היסטורית", שכחתי את הפולמיקה בעתונות, הלכתי להצגה חדשה של "הבימה".

ישבתי, ראיתי וצחקתי עם כל הקהל. האסוציאציה עם המשפט ביפו חלפה, אמנם, במוחי, שהרי שייך אני לאותו החלק של הצבור הארצישראלי, שאינו מתלהב ביותר מעדותה של האשה בחקירה שביפו, ועם תום ההצגה הלכתי לדרכי בלא שארגיש במה שהוא מיוחד. הייתי רחוק כל כך מחשדים כל שהם, שבשעה שפנה אלי מכר מיד אחר ההצגה בבית-קהל: "מה תגיד, הלא הם באמת הוציאו את הפאזה הזו?!" – לא הבינתי למה הוא מתכוון, עד שמכרי פירש את דבריו, ונזכרתי גם אני, שאמנם לא שמעתי בהצגה את הערתו זו של הסניגור על "האשה היסטורית".

ואף-על-פי-כן לא האמנתי ש"הבימה" תרכין את ראשה בפני הצנזורה השמאלית ותכניס פוליטיקה להצגותיה. לא האמנתי,

שהשעבוד לדיקטטורה הסוציאליסטית בארץ-
ישראל הוא גדול כל-כך. עד ש"הבימה"
תשנה מן המחזה כדי לגרום תענוג לנושאי
הקטיגוריה במשפט רצח-ארלוזורוב. לא האמנתי
בזה ואמרתי לחברי שלא אאמין עד אם אדבר
עם אחד ממשחקי "הבימה" ואברר אם נכון
הדבר או לאו.

לצערו המרובה של כותב הטורים האלה.
חסיד נלהב של "הבימה" במשך כל השנים. –
הדבר הוא נכון. משחקי-הבימה אישר לי זאת.
המלים. שלא נעמו לתכה של הצנזורה של ה-
נמחקו מן המחזה.

אמרתי לאותו משהק. שמשופקני אם
איזו הופעה צבורית אחרת במשך החדשים
האחרונים, עשירי המאורעות והזעזועים. דכאה
אותי באותה מידה שךכא מעשה זה של "הבימה",
שמעיד על ירידה מוסרית ושעבוד לצנזורה
מפלגתית של מוסד אמנותי, שאהבנוהו וכבדנוהו
כולנו כל-כך.

ואני חוזר על זה ברבים ומאשים בפומבי
את "הבימה" בסטייה מדרכה ובהכנסת מפלגתיות
להצגה שלה.

אני מאשים את "הבימה" בשעבודו של

התיאטרון לצנזורה מפלגתית ולטעם מפלגתי-
מדיני.

האשמות אלו אינן באות מצד שובא או
מתנגד, אלא להיפך. לא הייתי בא להאשים להקה
של ועדת-התרבות או של "הפועל" על שהיא
מציגה מתוות בעלי מגמה מסויימת, או על
הכנעה לצנזורה הפוליטית של ההסתדרות. בדיוק
כמו שאיני מאשים את התיאטרון והספרות
ברוסיה על שעבודם המלא לדיקטאט של
השליטים והקומוניסטים.

אבל "הבימה" ! – –

*

אף אחד לא דרש מן "הבימה" להציג
את "שלשה גנבים" ואף אחד לא נתן לה
הוראות בנוגע לעבוד המחזה ואופן-הצגתו; אבל
לאחר שהמחזה כבר הוצג, בלא שתהא בו איזו
מגמה מדינית-מפלגתית למפרע, – אין לסבול
את השינוי, שבא בעקבה של הצנזורה החדשה.
ה"אשה ההיסטרית" על הבמה ובחיים
לא תחדל להראות כהיסטרית בעקב השינוי
שבהצגה, אבל "הבימה" תחדל להיות "הבימה",
אם תלך בדרכי-חלקלקות זו.

א. בן-חורין